

* نام کتاب: جامعه‌شناسی معرفت و علم

* مؤلف / مترجم: دیوید گلوور، شیلا ف استرابریچ و محمد توکل / شاپور بهیان و

دیگران

* ناشر: سمت

* نوبت و محل چاپ: تهران، اول

* سال نشر: ۱۳۸۳

۱- جامعه‌شناسی معرفت و علم

این اثر در مقطع کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی و در درس جامعه‌شناسی معرفت و جامعه‌شناسی علم کاربرد دارد.

برخی از کتب موجود در این حوزه عبارت‌اند از:

- جامعه‌شناسی علم / پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی / دکتر محمد توکل
- مبانی جامعه‌شناسی علم / منوچهر محسنی
- جامعه‌شناسی معرفت / مایکل مولکی / کچوئیان
- چیستی علم / آلن چالمرز / زیبا کلام

الف) بررسی شکلی

کتاب فوق‌الذکر، ترجمه کتاب مشخصی به انگلیسی نبوده، بلکه گزینشی از فصول مختلف حداقل دو کتاب انگلیسی است. همان‌طوری‌که در صفحه ۲ (مقدمه کتاب)

ذکر شده است، بخش عمده‌ای از این کتاب (۶ فصل از ۸ فصل)، ترجمه‌ای است از کتابی بانام «جامعه‌شناسی معرفت» تألیف دیوید گلوور و شیلاف استرابریج؛ فصل اول و هشتم، تألیف دکتر محمد توکل است.

برای کتاب مذکور فصل اول باعنوان «داستان جامعه‌شناسی معرفت و علم» به زبان فارسی، تألیف شده و فصل هشتم با عنوان «رویکرد فلسفی و جامعه‌شناسی به معرفت» نظر ماکس شلر، به عنوان بخشی از کتاب «جامعه‌شناسی معرفت: مسایل نظری» را دکتر محمد توکل به زبان انگلیسی تألیف کرده است.

به دلیل حضور مترجمان متفاوت در ترجمه کتاب، هم‌چنین نگارش فصل اول به زبان فارسی، میزان رعایت و قواعد ویرایش و نگارش در فصول کتاب نسبتاً متفاوت است، و این نکته در کتاب نمود بسیاری دارد.

حروف نگاری، صفحه آرایی و صحافی این اثر مناسب است لیکن طرح روی جلد به نظر خیلی جالب نمی‌رسد. هم‌چنین کیفیت کاغذ استفاده شده مناسب نیست.

از آنجا که کتاب حاضر در چار چوب دو درس جامعه‌شناسی معرفت و علم تدریس می‌شود، تناسب چندانی با واحدهای درسی مذکور نداشته و از نظر تناسب حجم، در سطح پایینی قرار دارد. درحوزه‌های «جامعه‌شناسی معرفت» و «جامعه‌شناسی علم» وارد بحث عمیق نمی‌شود؛ و به لحاظ تعداد صفحات و حجم مطالب برای دوره کارشناسی ارشد در سطح پایینی قرار دارد و لازم است همراه آن، کتب دیگری نیز تدریس شود. اثر فاقد پیش‌گفتار، شماره فصول، نتیجه‌گیری، فهرست اعلام و موضوعی و کتاب‌شناسی است.

ب) بررسی محتوایی

در کل، کیفیت کاربرد اصطلاح‌های تخصصی در سطح متوسطی قرار دارد. مترجمان همواره سعی کرده‌اند معادل‌های رایج در حوزه علوم اجتماعی را به کار

گرفته و از نو آوری، که می‌تواند در فهم مطالب مشکلاتی ایجاد کند، خودداری نمایند و در مواردی که به واژه‌های خاص لاتین برخورد نموده‌اند، معادل‌های انگلیسی آن‌را در پانویست ذکر کرده‌اند. (برای مثال ص ۷۷ - ۳۸ - ۴۷ ...). لذا کیفیت معادل سازی اصطلاح‌های تخصصی در سطح قابل قبولی است.

به دلیل ساختار گزینش کتاب، این اثر فاقد انسجام نظری است و میان فصول آن انسجام نظری خاصی دیده نمی‌شود. (به‌ویژه میان فصول هشتم و فصول دیگر و بین فصل دوم و فصول قبل و بعد). علت پایین بودن میزان جامعیت محتوا و موضوع کتاب، عمدتاً پرداختن آن به دو حوزه گسترده «جامعه‌شناسی علم» و «جامعه‌شناسی معرفت» است؛ کتاب به دلیل پرداختن به دو حوزه مورد بحث، هیچ‌یک از آن دو حوزه را به‌دقت پوشش نداده است. این کتاب به لحاظ نظری جدید نیست در صورتی که حوزه جامعه‌شناسی معرفت و، به‌ویژه، جامعه‌شناسی علم، در دو دهه اخیر، دچار تحولات عمیقی شده است و کتاب حاضر تقریباً فاقد مباحث نظری طرح شده در این دو دهه اخیر است. نوآوری اثر در ادغام دو حوزه جامعه‌شناسی معرفت و جامعه‌شناسی علم است و تلاش کرده است که ربطی منطقی مابین این دو حوزه ایجاد نماید. این نکته با توجه به تحولات اخیر در حوزه جامعه‌شناسی علم اهمیت قابل توجهی دارد، چرا که بر مبنای تحولات اخیر، جامعه‌شناسی علم ارتباط بسیار بالایی با مباحث جامعه‌شناسی معرفت پیدا کرده و فاصله آنها به حداقل ممکن رسیده است. این ادغام تنها در فصول شش و هفت صورت پذیرفته است.

نظم منطقی و انسجام مطالب در درون هر فصل در حد بالایی قرار دارد لیکن مابین فصول ارتباط منطقی وجود ندارد. برای مثال، هیچ ربطی بین فصل هفتم و هشتم وجود ندارد. اثر به دلیل آنکه ترجمه است، مانند نسخه انگلیسی آن، منابع را با ذکر مأخذ مورد استفاده قرار داده است. به عبارت دقیق‌تر، مأخذ و ارجاع در درون هر فصل به خوبی صورت گرفته اما مهمترین اشکال کتاب نامشخص بودن

منبع ترجمه شش فصل از آن است. درحقیقت در هیچ جای اثر دقیق به عنوان، سال انتشار و موسسه انتشاراتی کتاب انگلیسی «جامعه شناسی معرفت» دیوید گلوور و شیلاف استربریج اشاره نشده است. به جز مشکل فوق الذکر، میزان دقت و استنادها و ارجاعها در این کتاب در حد مطلوبی قرار دارد. مترجمان تقریباً در کل فصول ترجمه شده سلیسی و روانی همراه با امانتداری متن را رعایت کرده‌اند و در بسیاری از موارد، واژه‌های تخصصی ترجمه شده را درپانویشت ارجاع داده‌اند. به لحاظ روان بودن متن، فصل هشتم و پس از آن، فصول چهارم و هفتم از روانی کمتری برخوردارند.

پیشنهادها

- فصل هشتم به دلیل ارتباط با نظریه‌های موجود در حوزه جامعه شناسی معرفت بهتر است بعد از فصل سوم و چهارم بیاید.
- ساختار فصل هشتم و مباحث آن کاملاً در ارتباط با کتاب انگلیسی دکتر محمد توکل است؛ لذا پیش از آغاز ترجمه این فصل لازم است آقای دکتر توکل در خصوص ارتباط فصل هشتم با مباحث فصول قبلی کتاب انگلیسی خود مطالبی را برای خوانندگان توضیح دهد. مباحثی هم چون: امکان دسته بندی نظریه‌های جامعه شناسی معرفت به دو رویکرد وجود شناختی و غایت شناختی و جایگاه نظریه‌های مختلف موجود در حوزه جامعه شناسی معرفت و از جمله نظریه‌های در بین این دو رویکرد.
- سلیس و روان تر کردن فصل هشتم؛
- افزودن فهرست موضوعی و فهرست اعلام در آخر کتاب؛
- ذکر منابع انگلیسی فصول ترجمه شده.